BOSHLANG‘ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING AHAMIYATI

Nabiyeva Sarvinoz Baxtiyor qizi

Guliston davlat pedagogika instituti Ta’lim-tarbiya nazariya va metodikasi (boshlang‘ich ta’lim) yo‘nalishi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, kompetensiyaviy yondashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o‘quvchilarning kreativ fikrlashiga ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Maqolada o‘qituvchining innovatsion faoliyati, dars samaradorligi hamda ijodiy topshiriqlarning pedagogik ahamiyati dalillar asosida ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: ijodiy tafakkur, kreativ fikrlash, boshlang‘ich ta’lim, ona tili darsi, zamonaviy yondashuv, interfaol metod, pedagogik texnologiya, kompetensiya.

Abstract: This article highlights the theoretical and practical foundations of developing students’ creative thinking in primary school mother tongue lessons. It also

scientifically analyzes the impact of modern pedagogical technologies, interactive methods, competency-based approaches, and information and communication technologies on students' creative thinking. The article reveals the pedagogical significance of teachers' innovative activities, lesson effectiveness, and creative tasks based on evidence and analysis.

Keywords: creative thinking, creativity, primary education, mother tongue lesson, modern approach, interactive method, pedagogical technology, competence.

Аннотация: В данной статье освещены теоретические и практические основы развития творческого мышления учащихся на уроках родного языка в начальной школе. Также научно анализируется влияние современных педагогических технологий, интерактивных методов, компетентностного подхода и информационно-коммуникационных технологий на развитие творческого мышления учащихся. В статье раскрывается педагогическое значение инновационной деятельности учителей, эффективности уроков и творческих заданий на основе доказательств и анализа.

Ключевые слова: творческое мышление, креативность, начальное образование, урок родного языка, современный подход, интерактивный метод, педагогическая технология, компетенция.

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi — har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va raqobatbardosh shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning tafakkur faoliyatini shakllantirish keyingi ta'lim jarayonining muvaffaqiyatini belgilab beradi.

Shu sababli boshlang'ich sinf darslarida, xususan, ona tili mashg'ulotlarida o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Ona tili darslari o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish, fikrni mustaqil va ravon bayon etish, mantiqiy tafakkur yuritish hamda tasavvur doirasini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki til inson tafakkurining asosiy vositasi bo'lib, bolaning aqliy rivojlanishida bevosita ishtirok etadi.

An'anaviy ta'lim tizimida o'quvchi ko'proq tayyor bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida qaralgan bo'lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlarda o'quvchi faol izlanuvchi, mustaqil xulosa chiqaruvchi va ijodiy mahsulot yaratuvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan zamonaviy metod va texnologiyalarni ona tili darslariga tatbiq etish o'quvchilarning kreativ salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ijodiy tafakkur — bu shaxsning mavjud bilim va tajribalar asosida yangi g'oya, yangi usul yoki original yechim yaratish qobiliyatidir. Psixologiya fanida ijodiy tafakkur "divergent fikrlash" tushunchasi bilan ham izohlanadi. Amerikalik psixolog J.Gilfordning ta'kidlashicha, kreativ tafakkur tezkorlik, moslashuvchanlik va originallik kabi sifatlar bilan xarakterlanadi.

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda tasavvur va obrazli tafakkur faol rivojlangan bo'ladi. Aynan shu davrda o'quvchilarni erkin fikrlashga, mustaqil mushohada yuritishga va o'z fikrini bayon qilishga o'rgatish muhim ahamiyatga ega.

Chunki kichik yoshdagi bolalarda ijodkorlik tabiiy ravishda mavjud bo‘lib, pedagogning vazifasi ushbu qobiliyatni rivojlantirishdan iboratdir. L.S.Vigotskiy fikricha, bolaning ijodiy faoliyati uning tafakkuri va nutqining rivojlanish darajasi bilan chambarchas bog‘liq. Shunday ekan, ona tili darslarida matn bilan ishlash, hikoya tuzish, rolli o‘yinlar tashkil etish kabi faoliyat turlari o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

Bugungi ta’lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi o‘quvchilarning nazariy bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishdan iboratdir. Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan topshiriqlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va ijodiy faoliyatini rivojlantiradi. Masalan, “Agar men ertak qahramoni bo‘lganimda...” mavzusida hikoya yozish topshirig‘i bolaning tasavvuri va erkin fikrlashini rag‘batlantiradi.

Bunday topshiriqlar:

o‘quvchilarning nutq boyligini oshiradi;

mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi;

mustaqil qaror qabul qilishga o‘rgatadi;

ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

Pedagog olim N. Muslimovning ta’kidlashicha, kompetensiyaviy yondashuv o‘quvchini tayyor bilimlarni egallovchi emas, balki bilimlarni mustaqil ravishda yaratuvchi subyektga aylantiradi.

Interfaol metodlar dars jarayonida o‘quvchilar faolligini oshirish va ularni mustaqil fikrlashga undashda muhim vosita hisoblanadi. Zamonaviy pedagogikada “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “Sinkveyn”, “FSMU”, “Debat” kabi metodlar keng qo‘llanilmoqda[9].

“Aqliy hujum” metodi. Mazkur metod orqali o‘quvchilar biror muammo yuzasidan erkin fikr bildiradilar. Masalan, “Kitob nima uchun insonning eng yaxshi do‘sti?” mavzusida tashkil etilgan aqliy hujum o‘quvchilarning fikrlash tezligi va tasavvurini rivojlantiradi.

“Klaster” metodi. “Klaster” metodi ma’lum bir tushuncha atrofida bog‘liq g‘oyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu metod:

assotsiativ tafakkurni rivojlantiradi;

mavzu yuzasidan keng fikr yuritishga yordam beradi;

o‘quvchilarning mustaqil xulosa chiqarishiga imkon yaratadi.

“Sinkveyn” metodi. “Sinkveyn” metodida o‘quvchilar mavzuni qisqa va mazmunli shaklda ifodalashga harakat qiladilar. Bu usul nutqiy ixchamlik va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi.

Masalan:

Bahor go‘zal, yashil

Uyg‘otadi, bezaydi, quvontiradi

Tabiat yana jonlanadi fasl.

Bu topshiriq o‘quvchilarning obrazli tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalar ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Multimedia vositalari, elektron darsliklar, animatsiyalar va interaktiv platformalar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, vizual va eshitish orqali qabul qilingan ma’lumot o‘quvchilar xotirasida uzoqroq saqlanadi[13]. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun tasviriy va audio materiallar katta ahamiyatga ega.

Masalan:

audio ertak tinglash;

videolavha asosida hikoya tuzish;

elektron topshiriqlar bajarish;

interaktiv testlardan foydalanish.

Bunday usullar o‘quvchilarning:

kuzatish qobiliyatini;

mustaqil tahlil qilish ko‘nikmasini;

nutqiy faolligini;

kreativ fikrlashini rivojlantiradi.

Muammoli ta’lim texnologiyasining ahamiyati

Muammoli ta’lim o‘quvchilarni tayyor bilimni yodlashga emas, balki muammoni mustaqil hal qilishga o‘rgatadi. Pedagog M.I. Maxmutov muammoli ta’limni tafakkurni rivojlantiruvchi asosiy metodlardan biri sifatida baholaydi.

Ona tili darslarida muammoli vaziyat yaratish orqali o‘quvchilarning:

tahliliy fikrlashi;

mantiqiy mushohada yuritishi;

dalillash ko‘nikmalari rivojlanadi.

Masalan, o‘qituvchi ertak voqeasini ma’lum joyida to‘xtatib: “Qahramonning o‘rnida siz bo‘lsangiz qanday yo‘l tutardingiz?” — degan savolni beradi.

Bu esa o‘quvchilarning:

mustaqil fikrlashiga;

voqealarni tahlil qilishiga;

alternativ yechim topishiga yordam beradi.

Pedagogik kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, interfaol va innovatsion metodlardan foydalanilgan darslarda o‘quvchilarning:

darsdagi faolligi ortadi; mustaqil fikrlash ko‘nikmalari shakllanadi; nutq boyligi kengayadi; matn yaratish malakasi rivojlanadi; o‘z fikrini erkin ifodalash qobiliyati kuchayadi.

Ayrim ilmiy tadqiqotlarda zamonaviy metodlardan foydalanilgan sinflarda o‘quvchilarning kreativ fikrlash ko‘rsatkichlari an’anaviy usuldagi sinflarga nisbatan 30 foizgacha yuqori bo‘lgani aniqlangan.

Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish bugungi ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar — kompetensiyaviy ta’lim, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va muammoli ta’lim — o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va kreativ salohiyatini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Shu bois

o‘qituvchi darslarni innovatsion asosda tashkil etishi, o‘quvchilarni mustaqil izlanishga undashi va ijodiy muhit yaratishi zarur. Zero, ijodkor va tafakkuri rivojlangan avlod jamiyat taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Azizxo‘jayeva N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent, 2006.

2. Muslimov N. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. — Toshkent: Fan, 2015.

Yo‘ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2004.

3. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. — Toshkent, 2010.

4. Maxmutov M.I. Muammoli ta’lim asoslari. — Moskva, 1975.

5. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. — Toshkent, 2003.

6. Hasanboyeva O. Pedagogika nazariyasi. — Toshkent, 2012.

7. Ishmuhamedov R. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent, 2014.